

Oscar Pripp: *Företagande i minoritet. Om etnicitet, strategier och resurser bland assyrier och syrianer i Södertälje*. Mångkulturellt Centrum, Tumba 2001. 220 s. English summary. ISBN 91-88560-50-3.

Det finns en hel del som talar för att Oscar Pripps avhandling *Företagande i minoritet. Om etnicitet, strategier och resurser bland assyrier och syrianer i Södertälje* ska kunna fungera som ett föredöme för de avhandlingar som kommer att skrivas under de närmaste åren. De nya och snäva förutsättningarna för doktorandutbildningen kommer att ställa hårda krav på koncentrerade, välvägränsade och förmodligen också omfångsmässigt sammanhållna avhandlingar. Det är just en sådan som Pripp har skrivit.

Den är för det första jämförelsevis kort. Det betyder emellertid inte att den är begränsad också i kvalitetsmässigt avseende. Tvärtom: det är en av bokens snabbast framträdande poänger att den upplöser alla föreställningar om enkla samband mellan kvantitet och kvalitet. Den som omständigheterna tilldelat ett mindre utrymme kan också åstadkomma god forskning, det påminns läsaren strax om. Vad det kommer an på är förmågan till koncentration och fördjupning, förmågan att hålla sig till saken och inte tappa greppet om den.

Då gäller det förstas också att ha kontroll över själva saken. Detta lyckas Pripp i första ledet genom en stram bestämning av avhandlingens syfte. Uppgiften är att "undersöka när, var och hur etnicitet blir och görs till något socialt relevant för assyriska och syrianska företagare". Den är varken större eller mindre än så. Med några undantag håller sig sedan diskussionen inom de ramar som orden "eticitet", "assyrier och syrianer" och "företagare" bildar. Detta är den första avgränsningen i en serie som löper genom hela texten. Den i ordningen andra pekar tydligt ut vad som *inte* behandlas i avhandlingen. Det snittet är mycket radikalt: i intekategorin hamnar "andra aspekter som exempelvis genus och ålder", "familje- och släktförhållanden i Södertälje", "samvaron i föreningar eller i de syrisk-ortodoxa kyrkorna". Vidare väljer Pripp att "ta särskild hänsyn till vissa strukturella förhållanden, medan andra ges mindre utrymme". De förra utgörs av "sociala relationer", de senare av "konjunkturen, lagar, regleringar och administrativa göromål".

Detta "inte" är karakteristiskt för texten, och häri ligger förmodligen hemligheten bakom den smidighet och effektivitet som kännetecknar den. Man behöver

inte fundera länge för att komma underfund med att avhandlingsämnet i själva verket är en labyrint av irrgångar, stickspår och återvändsgränder. Men Pripp håller målmedvetet kursen genom att osentimentalt och utan att darra på manschettens välja bort det som ligger utanför hans fokus. Oftast signalerar han ljudligt dessa val, ibland görs de i tysthet. Här finns mycket att lära för den som vill eller måste forska inom snäva demarkationslinjer.

Det är också någonting med språket. Genom en lätthet och flärdfrihet i uttrycket lyckas Pripp samla läsarens associationer kring en tydlig huvudfära. Texten saknar alla inslag av yviga gester, bombasmer, manér och piruetter. Vid enstaka tillfällen kan för all del en mindre genomtänkt etnologisk och allmänvetenskaplig jargong ge sig till känna, men huvudintrycket är ändå att texten på ett stillsamt och avspänt sätt pekar in mot sig själv. Här bedrivs heller ingen självbelåten flört med läsaren. Tilltalet utgår från en enda enkel överenskommelse: "det fanns ju något vi båda tyckte var viktigt – låt oss hålla oss till det". Den aningen paradoxala effekten av all denna lätthet, ledighet och stillsamhet blir läsarens övertygelse om att han står inför frukten av ett seriöst, inträngande och djupt koncentrerat intellektuellt arbete. Jag vet inte riktigt hur man bär sig åt för att åstadkomma en sådan text, men en sak är säker: det är självständigt gjort, och mycket moget.

Det som kan sägas om avhandlingens språkliga utformning kan också användas om dess teoretiska ramverk. Också i detta saknas präglighet och storvulnhet. De teoretiska utgångspunkterna är sparsmakat utvalda i välavvägd proportion till den följande diskussionens ambitioner och i syfte att göra denna rik och nyanserad. Allt annat än detta nödvändiga har avvisats. Det är sällan man i en avhandling ser teori och empiri fasa in så väl i varandra. Det utesluter dock inte att det finns vissa spänningar dem emellan.

De fält som inledningsvis teoretiseras kan sägas vara dessa: interaktion, reflexivitet, makt, identitet och etnicitet. Frågor kring invandrade minoriteters företagssamhet perspektiveras också med litteraturens hjälp. Särskilt viktigt blir begreppet "middleman minorities" – det syftar på den mellanställning som företagande minoritetsmedlemmar i flera avseenden intar – och invandrarföretagarnas relationer till företagandets yttre villkor och till de egna sociala nätverken.

Avhandlingen bygger i huvudsak på intervjuer och deltagarobservation. Intervjuer brukar ju oftast inbegripa en kommunikation mellan två parter, men riktigt

så var det inte under Pripps fältarbete. Forskare och informant fick där nämligen sällskap av ytterligare en part, som Pripp kallar "den tredje närvarande". Denna närvaro manifesterades när de intervjuade företagarna började besvara frågor som aldrig ställdes i intervjun. Dessa frågor hörde i stället hemma i det Pripp vill likna vid en "tung diskurs". Den har sin hemvist i vissa konventioner i det offentliga samtalets framställning av invandrarföretagare i allmänhet och sådana med syriansk eller assyrisk bakgrund i synnerhet. Där generaliseras assyrier och syrianer utifrån en uppfattning om kultur som ett "avgränsat, statiskt helhetskomplex" och med ett inte obetydligt mått av misstänksamhet.

Det var i stor utsträckning i relation till denna "tunga diskurs" som syrianerna och assyrierna formulerade sig i intervjuerna. Man betonade för det första att man var unik och på ett ovanligt sätt avvek från den generaliserade bilden av gruppen. Man redogjorde för sitt redbara förhållande till ekonomi, för den omsorgsfullhet med vilken man höll rent i sin restaurang eller butik, för sin allmänna hederlighet, för hur relativt "svensk" man var i sin personliga livsföring. Man polemiserade alltså mot uppfattningar om småföretagande syrianer och assyrier som torgförs i media, men också i viss forskning. Ätminstone det senare är ett uttryck för det Anthony Giddens kallat en "dubbel hermeneutik", ett begrepp som Pripp också använder i sin diskussion.

Överhuvudtaget riktades det som sades vid intervjuerna mot frågan om varför man kommit till Sverige och där slagit sig på småföretagsverksamhet. Dessa repliker antog formen av berättelser i vilka gruppens, släktens och familjens öden vävdes samman med individens strategiska beslut i livet. De fungerade legitimerande: man kom till Sverige på grund av det förtryck gruppen utsatts för i hemländerna, man startade familjeföretag eftersom svårigheterna i utvandringsländerna lärt familjen och släkten vikten av att hålla ihop och genom hårt arbete stå emot påfrestningar.

En mera direkt skildring av detta situationella användande av den etniska komponenten, äger rum i kapitlet som huvudsakligen ägnas den syrianske köpmannen Gabriel. I hans butik "Kvarterslivs" arbetade Pripp som praktikant sommaren 1994. Huvudlinjen i framställningen skildrar hur Gabriel försökte nå en bred kundkrets från flera etniska kategorier, genom att organisera sitt varuutbud och butikens framtoning på ett för så många som möjligt tilltalande vis. Hans begränsade framgångar i detta ledde till en "etnifiering" av butiken, riktad mot medlemmarna i den egna gruppen.

Kapitlet är i ett avseende avhandlingens bästa: det utgör en utsökt begåvad beskrivning av ett synnerligen väl genomfört fältarbete. Som sådant kommer det säkert – det är i alla fall min gissning – att bli ihågkommet som en etnologisk mil(eller åtminstone kilometer)stolpe. Den förfinar det som redan är bra i denna etnologiska genre, kanske framför allt genom att den så konsekvent skalats av all exotisering och jag-var-faktiskt-där-upphetsning. I stället framträder en frodig detaljrikedom, som inte står i vägen för författarens ambition att spegla etnicitetens plats i denna konkreta vardag.

Porträttet av Gabriel och hans butik banar vägen för en betydligt rikare syn på kultur, än den som Pripp kritiskt tar avstamp i. Det är också på den vägen författaren slår in, när han diskuterar olika företagares förhållningssätt till de syrianska och assyriska nätverken. Variationsbredden här är mycket stor. För somliga tenderar företaget och det egna, etniska nätverket att bli två sidor av samma sak. För andra utgör det förra en väg som leder bort från det senare. Däremellan finns en rad andra hållningar. Skillnaderna härvidlag får ingen slutgiltigt uttömmande förklaring – något sådant hade naturligtvis varit omöjligt – men en rad delförklaringar presenteras. En tumregel är denna: "ju större eller mer kunskapsintensivt ett företag var, desto mindre beroende var verksamheten av etniskt baserade resurser". En annan delförklaring är sättet för och graden av företagarnas involvering i nätverken. En tredje är tillgången på (mer eller mindre) professionell kompetens i nätverken.

Det visar sig heller inte vara självklart att alla på ett oproblematiskt sätt såg fördelar med att relatera företaget till den solidaritet som nätverken erbjuder. Att liera sig med sin familj innebar t.ex. inte bara en styrka, även om den ofta framhölls: lojaliteten som möjliggjorde beredskap för långa och hårda arbetsinsatser och att hålla igen på löneanspråk i för företaget kärva och kritiska perioder. Men å andra sidan kunde familjehierarkin ställa sig i vägen för de professionella kompetenserna på ett olyckligt sätt.

Ungefär så ser den ut, den avhandling som här skattas så högt. Men recensentens uppgift är också att lyfta fram sådant som är problematiskt. Så länge man accepterar avhandlingens ramar och utgångspunkter visar sig emellertid detta vara svårt. Det här är en studie som vackert löser de uppgifter den tilldelat sig. Betraktar man den däremot på ett visst avstånd anmäler sig en del frågor. De kan alla relateras till de djärva och bestämda avgränsningarna.

De som görs i tiden och rummet bl.a. Avhandlingen slår en järnring kring 1990-talets Södertälje och fokuserar ett ovanligt inslag i denna för "svenskar" så självklara "svenska" miljö. Samtidigt är det uppenbart att ett vidgat historiskt och geografiskt perspektiv i det här fallet hade kunnat problematisera naturaliserade identitetskonstruktioner på ett mycket dynamiskt sätt. Gruppen assyrier och syrianer har en historia som på ett nästan övertydligt sätt illustrerar den föränderlighet och villkorlighet som präglat och präglar all konstruktion av kollektiva identiteter, också en svensk sådan. Det är synd att Pripp inte tagit vara på denna möjlighet. Tvärtom behandlar han gruppernas historia ytterst kortfattat och, tvingas man tillägga, slarvigt: den komprimerade historieskrivningen är inte fri från faktafel. På ett liknande sätt hade gruppens transnationella nätverk kunnat användas för att bryta sönder föreställningen om ett lokalt självtillräckligt Södertälje.

Amputeringen av alla nyckelbegrepp utom etnicitet och företagsamhet – som genus, ålder osv. – inskränker också diskussion om identitet. När man begrundar detta problem inser man att det inte helt och hållet ligger utanför avhandlingen. Dess teoretiska diskussion om identitet lämnar utrymme för betydligt mera invecklade analytiska övningar än de som ramen etnicitet-företagsamhet tillåter. Det är också när Pripp går utanför denna ruta – när han t.ex. diskuterar motsättningen mellan familjehierarki och professionell kompetens – som de mest intressanta perspektiven öppnar sig. Man förstår då att också denna disciplinerade och välkomponerade text innesluter motsättningar från vilka en förnyad diskussion kan skjuta fart. Av flera skäl är det en upptäckt som skänker en viss lättnad.

*Magnus Berg, Vänersborg/Göteborg*

Maria Björkroth: *Hembygd i santid och framtid 1890–1930*. Museologi. Institutionen för kultur och medier, Umeå 2000. 307 s., ill. English summary. ISBN 91-7101-919-8.

På resa i Sommarsverige stannar vi för att dricka kaffe i den lummiga trädgården som omgärdar hembygdsgården. Rosorna doftar. Inne i huset finns utställningar om livet på landet "förr i tiden". Spinnrockar, räfsor, mangeldon, några hyvlar och en vävstol. Det är lite skumt och svalt därinne. Det luktar instängt. På anslags-tavlan sitter en inbjudan till Hembygdsdagen i helgen. Då kommer olika gamla hantverk, slöjdtekniker etc. att

demonstreras. Kaffe med brödportion för 25 kronor.

Kanske är det många som uppfattar innebörden i begreppet hembygd som något förflutet och stillastående vars främsta uppgift är att bevara det förgångna. Men att hembygdsbegreppet och dess många sammansättningar: hembygdsvård, hembygdsgård, hembygdsrörelse, hembygdsstil, hembygdsideal, hembygdskurser etc. har en betydligt mer komplex innebörd och en mångfacetterad historia kan vi läsa i en ny avhandling skriven av Maria Björkroth. Avhandlingen är den första doktorsavhandlingen i museologi och lades fram vid Umeå universitet den 10 november 2000.

Maria Björkroth har skrivit en intressant och omfattande studie med syfte att undersöka samspelet mellan bevarande och förnyelse, så som det framträdde genom användningen av begreppen hembygd och hembygdsvård under 1900-talets första decennier. Björkroth visar att hembygd i början av seklet ännu var ett öppet begrepp och brukades i en rad sammanhang. Samtidigt som hembygdsrörelsen växte fram formerades även flera andra rörelser som t.ex. fornminnes-, naturskydds- och nykterhetsrörelserna. Även dessa hade på olika sätt en relation till hembygden.

Avhandlingen presenteras som en museologisk studie. Samspelet mellan bevarande och förnyelse beskrivs som en museologisk skärningspunkt som därmed blir särskilt intressant att studera. Läsaren blir emellertid inte riktigt klar över vad som är det specifikt museologiska i avhandlingen, närheten till främst etnologiska perspektiv är påfallande. Kanske är det i första hand valet av ämne som tydliggör att det rör sig om en museologisk studie.

Museologins område har enligt Björkroth ofta beskrivits som primärt objektorienterat. Till detta vill hon i sin studie lägga en mer aktivitetsorienterad museologi med fokus på handlingar, på aktiviteter och processer. Bevarandet är beroende av aktiva handlingar och har mera att göra med det samtida samhälle där bevarandet aktualiseras – än med det förflutna skeendet. Men också framtiden påverkar synen på bevarande menar författaren. Utan föreställningen om en framtid existerar inget motiv för att bevara.

Björkroth hävdar att hembygdsrörelsens framväxt och läns museernas historia vanligen skildras som ett linjärt förlopp; det börjar med en fornminnesförening, som blir ett hembygdsförbund, ett provinsmuseum och slutligen ett länsmuseum. Att på detta sätt framställa en samhällelig institution i ett evolutionistiskt perspektiv, där man söker efter de första spåren till en bestämd